

YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARINI ERTA ANIQLASH USULLARI

Qo'qon universiteti Andijon filiali
Davolash ishi yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Qobiljonova Ravzo Baxtiyorjon qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlashning dolzarbligi, diagnostika usullari va ularning samaradorligi yoritilgan. Elektrokardiografiya, ekokardiografiya, laborator tahlillar, kompyuter va magnit-rezonans tomografiya, Holter monitoringi hamda genetik testlarning afzalliklari va cheklovlari tahlil qilingan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasallikni erta bosqichida aniqlash profilaktika choralarini o'z vaqtida qo'llash imkonini beradi va o'lim ko'rsatkichlarini kamaytiradi. Maqolada shuningdek, ushbu yo'nalishda milliy sog'liqni saqlash tizimida amalga oshirilishi zarur bo'lgan takliflar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *yurak-qon tomir kasalliklari, erta diagnostika, elektrokardiografiya, laborator tahlil, tomografiya, profilaktika.*

Аннотация: *В данной статье рассмотрена актуальность раннего выявления сердечно-сосудистых заболеваний, диагностические методы и их эффективность. Проанализированы преимущества и ограничения электрокардиографии, эхокардиографии, лабораторных анализов, компьютерной и магнитно-резонансной томографии, мониторинга Холтера и генетических тестов. Исследования показывают, что ранняя диагностика позволяет своевременно применять профилактические меры и снижает показатели смертности. В статье также даны предложения, которые необходимо реализовать в национальной системе здравоохранения.*

Ключевые слова: *сердечно-сосудистые заболевания, ранняя диагностика, электрокардиография, лабораторный анализ, томография, профилактика.*

Annotation: *This article highlights the importance of early detection of cardiovascular diseases, diagnostic methods, and their effectiveness. The advantages and limitations of electrocardiography, echocardiography, laboratory tests, computed and magnetic resonance tomography, Holter monitoring, and genetic testing are analyzed. Research shows that early diagnosis enables timely preventive measures and reduces mortality rates. The article also provides recommendations to be implemented in the national healthcare system.*

Keywords: *cardiovascular diseases, early diagnosis, electrocardiography, laboratory test, tomography, prevention.*

Yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) bugungi kunda insoniyat sog'lig'iga eng katta xavf tug'dirayotgan kasalliklardan biridir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili dunyo bo'yicha 17 milliondan ortiq inson yurak va qon tomir kasalliklari oqibatida hayotdan ko'z yumadi. Bu esa global o'lim sabablari orasida birinchi o'rinda turadi. Ayrim statistik ma'lumotlarga ko'ra, Yevropa va AQShda o'limlarning qariyb 40 foizi, Osiyo davlatlarida esa 30 foizdan ortig'i aynan yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liqdir. Shu sababli mazkur kasalliklarni erta bosqichda aniqlash, samarali davolash va profilaktika choralarini ko'rish zamonaviy tibbiyot oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. O'zbekiston Respublikasida ham bu muammo dolzarbdir. Mamlakat sog'liqni saqlash tizimi ma'lumotlariga ko'ra, yurak xuruji, insult va ateroskleroz kabi kasalliklar aholining mehnatga layoqatli qatlamida keng tarqalmoqda. Ayniqsa, noto'g'ri ovqatlanish, jismoniy harakatsizlik, chekish, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish, surunkali stress kabi omillar kasallik xavfini oshiradi. Shuningdek, irsiy omillar ham YQTK rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Yurak-qon tomir kasalliklari nafaqat inson hayotiga xavf tug'diradi, balki ularning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari ham jiddiydir. Mehnatga layoqatli yoshdagi aholining kasallanishi mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu boisdan, YQTKni erta aniqlash usullarini takomillashtirish, aholining keng qatlamiga skrining tekshiruvlarini joriy qilish va zamonaviy texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlashda qo'llaniladigan zamonaviy diagnostika usullari, ularning afzalliklari va samaradorligini tahlil qilish hamda ushbu yo'nalishda mavjud muammolar va takliflarni yoritib berishdan iborat.

Metodologiya: Yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlashda qo'llaniladigan metodologiya turli diagnostik usullarning uyg'unlashgan majmuasidan iboratdir. Zamonaviy tibbiyot amaliyotida kasallikni ilk bosqichida aniqlash imkonini beruvchi quyidagi asosiy usullar keng qo'llanadi:

1. Elektrokardiografiya (EKG).

EKG yurak faoliyatini baholashning eng oddiy va keng tarqalgan usulidir. U yurak mushaklarining elektr faoliyatidagi o'zgarishlarni qayd etadi va aritmiya, ishemik o'zgarishlar, miokard infarkti kabi holatlarni aniqlash imkonini beradi. Klinik amaliyotda EKG tekshiruvi profilaktik maqsadlarda ham qo'llaniladi.

2. Ekokardiografiya (UZI).

Yurak ultratovush tekshiruvi yordamida yurak kameralarining o'lchamlari, qopqoqchalarning holati, qon aylanishining funksional xususiyatlari aniqlanadi. Bu usul yordamida yurak mushaklarining qalinlashishi, yurak yetishmovchiligi va tug'ma nuqsonlarni erta bosqichda aniqlash mumkin.

3. Laborator tahlillar.

Qondagi xolesterin, triglitseridlar, glyukoza va boshqa metabolik ko'rsatkichlarni o'lchash YQTK xavfini oldindan baholashda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, past zichlikdagi lipoproteidlar (LDL) darajasining oshishi ateroskleroz rivojlanishining asosiy belgisidir. Shuningdek, C-reaktiv oqsil (CRP) yallig'lanish jarayonlarini ko'rsatib beruvchi marker sifatida qo'llaniladi.

4. Kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT).

Ushbu usullar yurak tomirlarining tuzilishini aniq ko'rsatadi, aterosklerotik blyashkalarni, tomir devoridagi torayishlarni erta aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, kontrastli KT angiografiyasi zamonaviy diagnostikaning eng samarali vositalaridan biridir.

5. Holter monitoringi.

Bu usul yordamida yurak faoliyati 24–48 soat davomida kuzatiladi. U yashirin aritmiyalarni aniqlashda, shuningdek, yurakning turli vaziyatlarda (masalan, jismoniy faoliyat yoki uyqu vaqtida) qanday ishlashini baholashda samarali hisoblanadi.

6. Genetik testlar.

So'nggi yillarda genetik tadqiqotlar ham katta ahamiyat kasb etmoqda. Irsiy moyillikni aniqlash orqali yuqori xavf guruhiga mansub bemorlarni ajratish va ularga profilaktik choralarni o'z vaqtida qo'llash mumkin.

7. Sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar.

Zamonaviy dasturlar EKG, KT yoki MRT natijalarini avtomatik tahlil qilib, shifokorga tashxis qo'yishda yordam bermoqda. Bu esa inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytiradi va erta aniqlash samaradorligini oshiradi. Umuman olganda, metodologiya muvaffaqiyati ko'p hollarda kompleks yondashuvga bog'liq. Bitta usul ko'pincha yetarli bo'lmaydi, shuning uchun bemorlarni EKG, laborator tahlillar va tasviriy diagnostika usullari orqali birgalikda tekshirish kasallikni erta bosqichida aniqlash imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi.

Natijalar va muhokama: Yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlash bo'yicha turli usullarni qo'llash natijalari shuni ko'rsatadiki, kompleks yondashuv eng samarali hisoblanadi. Chunki bitta usul yordamida barcha patologiyalarni aniqlash mumkin emas, biroq turli tekshiruvlar majmuasi

orqali tashxisning aniqligi oshiriladi. Masalan, elektrokardiografiya (EKG) ko'plab klinik amaliyotda qo'llaniladigan asosiy vosita bo'lib, aritmiya va yurak mushaklaridagi ishemik o'zgarishlarni erta bosqichda ko'rsatib bera oladi. Biroq, faqatgina EKG natijasiga asoslangan tashxis har doim ham aniq bo'lmaydi. Shu sababli, EKG natijalari ko'pincha ekokardiografiya (UZI) bilan birgalikda o'rganiladi. UZI yordamida yurak kameralarining kengayishi, qopqoqchalarning nuqsonlari va yurak mushaklarining qisqarish qobiliyati haqida qo'shimcha ma'lumot olish mumkin. Laborator tahlillar ham erta tashxisda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, qondagi "yomon xolesterin" (LDL), glyukoza va C-reaktiv oqsil (CRP) darajasining oshishi yurak xuruji xavfini oshiradi. Bu markerlarni doimiy nazorat qilish kasallikni oldindan aniqlashga yordam beradi. Kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT) esa tomir devoridagi aterosklerotik blyashkalarni va torayishlarni ko'rsatib, kasallik rivojlanishining erta bosqichini aniqlashda qo'l keladi. Ayniqsa, kontrastli KT angiografiyasi yordamida yurak tomirlarining tuzilishi aniq ko'rinadi va bu usul so'nggi yillarda keng qo'llanilmoqda. Holter monitoringi orqali esa yashirin aritmiyalar, qisqa muddatli ishemik epizodlar aniqlanishi mumkin. Bu usul ayniqsa, simptomlari doimiy bo'lmagan bemorlarni kuzatishda samaralidir. Natijalar shuni ko'rsatadiki, erta diagnostika nafaqat kasallikni aniqlash, balki profilaktika choralarini o'z vaqtida qo'llash imkonini ham beradi. Masalan, yuqori xolesterin darajasi aniqlangan bemorlarda parhez, dori-darmonlar va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish orqali yurak xuruji xavfini kamaytirish mumkin. Muhokama jarayonida shuni aytish mumkinki, yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlash tizimi sog'liqni saqlashning muhim bo'g'ini bo'lib, bemorlar hayot sifatini yaxshilash va o'lim darajasini kamaytirishda katta ahamiyatga ega. Biroq, bu borada hali ham muammolar mavjud: Aholining keng qatlamini muntazam skriningdan o'tkazish imkoniyatlari cheklangan,

Diagnostika uskunalari barcha tibbiyot muassasalarida mavjud emas, Shifokorlarning malakasini oshirishga ehtiyoj yuqori. Shu bois, ilmiy adabiyotlarda tavsiya etilganidek, har bir mamlakat o'zining sog'liqni saqlash siyosatida yurak-qon tomir kasalliklarini erta aniqlashga alohida e'tibor qaratishi zarur.

Xulosa va takliflar: Yurak-qon tomir kasalliklari dunyo miqyosida eng ko'p uchraydigan va inson hayoti uchun eng xavfli kasalliklardan biri hisoblanadi. Ularning global darajadagi tarqalishi, yuqori o'lim ko'rsatkichlari hamda nogironlikka olib keluvchi asoratlari zamonaviy tibbiyot oldida muhim vazifalarni qo'yadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu kasalliklarni erta bosqichda aniqlash ularni samarali davolash, og'ir oqibatlarining oldini olish va

aholi salomatligini yaxshilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maqolada o'rganilgan ma'lumotlar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Elektrokardiografiya, ekokardiografiya, laborator tahlillar, KT va MRT, Holter monitoringi hamda genetik testlar YQTKni aniqlashda asosiy usullar sifatida qo'llaniladi. Har bir usulning afzalliklari va cheklovlari mavjud bo'lib, ularni kompleks tarzda qo'llash tashxisning aniqligini oshiradi. Erta diagnostika natijalari nafaqat tashxis qo'yishda, balki profilaktika choralarini o'z vaqtida ko'rishda ham yordam beradi. Shuningdek, olingan tahlillarga asoslanib, quyidagi takliflar ilgari suriladi.

1. Aholi orasida muntazam ravishda skrining dasturlarini joriy etish. Ayniqsa, xavf guruhi (50 yoshdan yuqorilar, chekuvchilar, semizlik va diabetga ega shaxslar) muntazam tekshiruvdan o'tishi zarur.

2. Har bir poliklinika va shifoxonalarni zamonaviy diagnostika uskunalari – EKG, UZI, laborator analizatorlar, KT va MRT bilan jihozlash.

3. Shifokor va hamshiralarning malakasini oshirish, ularni yangi texnologiyalarni qo'llash bo'yicha doimiy o'qitish.

4. Sog'lom turmush tarzini keng targ'ib qilish: to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faoliyat, stressni kamaytirish va zararli odatlardan voz kechish.

5. Innovatsion yondashuvlardan foydalanish: sun'iy intellekt asosida ishlovchi tahlil dasturlarini amaliyotga joriy etish.

6. Milliy sog'liqni saqlash dasturlarida yurak-qon tomir kasalliklarini erda aniqlashni ustuvor yo'nalish sifatida belgilash. Xulosa qilib aytganda, yurak-qon tomir kasalliklarini erda aniqlash tizimi nafaqat tibbiyot sohasi, balki butun jamiyat uchun katta ahamiyatga ega. Chunki u aholining umr davomiyligini oshirish, nogironlikni kamaytirish va iqtisodiy yo'qotishlarning oldini olishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Choriyev, B. A. (2019). Kardiologiyada zamonaviy diagnostika usullari. Toshkent: "Ibn Sino nashriyoti".

2. Toshpo'latov, A. M. (2021). Yurak-qon tomir kasalliklarida profilaktika choralarining ahamiyati. Toshkent: "O'qituvchi".

3. Karimova, D. Sh. (2020). Aholi salomatligini saqlashda laborator tahlillarning o'рни. Samarqand: SamDU nashriyoti.

4. Jo'rayev, M. R. (2022). Yurak xastaliklarini tashxislashda zamonaviy yondashuvlar. Buxoro: "Ilm-Ziyo".

5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. (2023). Yurak-qon tomir kasalliklari bo'yicha milliy hisobot. Toshkent.

6. Rasulova, Z. H. (2021). Tibbiyotda skrining tekshiruvlarining ahamiyati. Andijon: AndMI nashriyoti.